

Forfatter: Aakjær, Jeppe

Titel: Landstrygerens Juleaften

Citation: Aakjær, Jeppe: "Landstrygerens Juleaften", i Aakjær, Jeppe: *Vadmelsfolk ; Af Gammel Jehannes hans Bivelskistaarri ; Esper Tækki*. - 1919, Gyldendal, 1918-19, s. 123.
Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-aakjaer07tom-shoot-workid55699/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: *Vadmelsfolk ; Af Gammel Jehannes hans Bivelskistaarri ; Esper Tækki*. - 1919

LANDSTRYGERENS JULEAFTEN

(1897.)

SVENSKÉ-JAKOB hed en Mand uden Tag eller Hjem. Han var kommet hemed fra det værmlandske, lokket af Æventyret og den billige danske Brændevin. Om Sommeren læssed han Jord paa Tjyvognene sammen med andre Vesterhavs-„Børster“ og stegte sit Flæsk paa Skovlen ved en Haandfuld Marehalm under aaden Himmel, mens han selv holdt ved Skaffet; om Vinteren sad han ved Langbordet hos en eller anden Hedebonde og bandt Karskrupper, mens Bondens Kone tørred ham hans Sokker paa Bilæggeren. Mest holdt han sig ude ved Havkanten, men blev Vajret ondt og Dagene korte, søgte han gjerne ind ad Landet til med de andre Søfugle, og han var da ingenlunde nogen uvelkommen Gæst i de sinaa bortgjemte Hedegaarde, der ligger og stirrer ind i et Par guldne Brinker og ved kun det nødtørfigste om den store, vide Verden.

En Juleaftensdag lidt før Sol gik i Bjærge, kom en tyndklædt Mand hen over den tilsneede Hede. Han gik sni til aiting og holdt stor Afstand mellem sig og de faa Hytter, som en Mand, der endnu har langt til Vejsende. Hans Frakke var et underligt Rørsammen af alle Sommerens Farver; hen over de kantede Rygstykker laa der falmede Solstriber som af en vaad Piskesnart. I højre Haand svipped et Bundt Spanskrør, hvis yderste Spidser satte Rifler efter ham i Sneen, og paa venstre Hofte hopped en Hundeskindsransel. Det var vor værmlandske Spanskrørskunstner paa Vej til en af „Vennerne“ der østerude, hvor en Plads ved Fadet og et Leje for Natten af-

drig var bleven nægtet den færende Jakob. Ude paa en tilfrossen Kartoffelmark indhentedes han brat af en Hagelbyge, der længe havde slæbt efter ham. Jakob lod Hovedet falde dybere ned i Frakkekraven, mens han kasted kraftigt i med de revnede Sko. Mer da der mærkedes Is-slag i Bygen, satte han i Rend hen mod en Stak Hede-særv. Her i Stakkens Læside smed han Spanskrørsbundet paa Jorden, mens han banked de valne Hænder. Han satte sin ene Sko paa Hælen og lirked ved Saften henre omkring Taaen; jo, var det ikke nok det, han tænkte, den sligte Vard soar en Si. Vinden hylede om den sammen-sunkne Tørvestak, og Haglene og Isstykkerne plasked som Projektiler.

Paa een Gang kom der en Lysning i Skydriften. Jakob la sig paa Knæ foran sin Ransel og fremtog en lappet Skjorte, som han strøg hen over et Par Gange med den flade Haand. Derpaa kasted han Frakke og Vest, trak sin gamle Skjortelås ud over Hovedet og stod et Øjeblik støvsnøgen under Aftenhimlen. Haglene hopped lystigt paa hans nøgne Rygstykker og slog Taarer ned ad hans magre Bryst. Jakob fægted med Armene hid og did for at faa de valne Hænder gennem de gjenstridige Ærmer; omsider lykkedes det under Tænderklapren; han kom nu paa en langt bedre Fod med Tilværelsen; han smaanynned og snakked med sig selv, mens han bragte Orden i Tingene. „Jo, jo! Renlighed var en velsignet Ting, mente Kjællingen. — Vilde ikke modsige hende deri. — Men Krøkonen, der havde anvist ham Seng sidste Nat, var en So; det havde han — Gud bedre det — Vidner nok paa i Skjorten der. Men Anne Margrethe histude — kom ikke til hende med den Slags! Kunde resikere, at kun stænged en Døren for alle Tider, om hun opdaged sligt. Nej! man var vel i Færd med at blive Menneske igjen; kunde faa Raad til at la vaske en Skjorte eller to, om det værste hændte, som nu i Dag. Man drak ikke mere al Fortjenesten op; man havde en ren Sjæl i en ren Skjorte; man begyndte at komme til Midler, ejed Penge paa Fikken. Ha-ha-ha!“ — Jakob slog sig paa Vesterlommen, hvorfra der kom en spæd Sølvlyd. „Ja, saa gaardet, naar man er en Karakter!“ — Jakob skød Brystet ud i sin slunkne Vest. „Hvor vil Anne Margrethe gjøre store Øjne, naar hun ser, hvad Penge jeg har lagt mig til, siden jeg

begyndte at forsage denne fule Brændevinen, — Forsage? Men hvorfor købte du da Flasken der?" Jakobs Haand havde strejft en grøn Flaskehals, der strakte sig ligesom lyttende op af Ranslen. „Hvorfor jeg købte dig! For — for — for at forære dig til Anne Margrethe og hendes gamle Far. Nej, du maa ikke friste mig!" bad han. „Her er Djævelen saa koldt; ja, det er sandt! Jeg ryster i hvert Ledemod; jeg har Hul paa min ene Sko. — Men drikker jeg nu, saa drikker jeg fremdeles, til jeg atter ligger som en stivende Læs i Vejgrøften. — Nej, nej, jeg vil ikke se dig: Jeg knuser din frække Stjærn med min Støvlehæt; jeg slaar dig i Smadder paa Stakken der, hvis ikke du lægger dig ned!" Med Voidsomhed drev han Proppen dybere ned i Flaskemundingen, mens han begyndte at optage Vandringer over de sneede Moser og Plejemarker.

Maanen stod allerede med en bred Lysstrime hen over Lervæggene i de smaa ensomme Hjem bag Lyngbakkerne, da Svenske-Jakob naaed frem til den Enstedgaard, der havde været Maalet for hans Dagmarch. I Gaardsleddet standsed han brat og lytted; Tagskjægget hang lavt og drypped; et Dyr slog Hornet mod Bessingtræet inde i Stalden, naar det rev Foderet til sig, og Brøndvippen knirked i de rustne Nagler, naar Vinden svøbte om Hus-hjørnet; ellers lod ingen Lyd sig høre. Inde i Stuen begyndte de nok allerede at samles om Bordet. Jakob kunde skimte, hvorledes Børnernes Skyggehoveder uafbrudt forandred Stilling bag de smaa Urtepotter. Med Stuens rød-lige Lys i sine Øjne gik han hen gjennem Sne-Tavsheden og ind i Gangen, hvor en Kat sad og mjaved kuldskjært for at slippe ind til Varmen og Julegrøden. Den lille muntre Landstryger tøred ind over Dørrædet med hoppende Ransel og Øjnene tindrende af Latter og Skjælmeri. En varm Bølge af Kjøkken og glemte Lavendler tøed i et Nu Rimkrystallerne i Jakobs filtrede Skjæg. Anne Margrethe, en værdig Enke paa godt de fyrrer, kom ved Børnernes Støjen ind fra Kjøkkenet, tøred omhyggeligt Haanden i sit Forklæde, før hun velsignende gik Gæsten i Møde.

„Tyt a eft nok, te æ Kok gaalt i wor Forstow! Kom endelig til Sæde; det er saamænd et træls Førel! Aa, da kald endelig paa vor Fæar, te han kan kom og hils paa

den fremmed! Nu skal a snart ha Grøden færdig!" Anne Margrethe forsvandt, som hun var kommen, i en varm Æm af Grøddamp. — En blaanalet Dør gik op i Panelvæggen, og gamle Villads, Aftægtsmanden, traadte flut barberet og hvidsokket ind over det sandstræede Gulv med Øjnene muntert hvilende paa Vennen! „Ih nej, hvad sir a! Saa kom du flewle. A var retten ræd, du skuld vær bieven henn. Der er søen Plasir ved dæ for vianne, der altid maa sejj saa jenle! Aa, søt dæ endelig te æ Burd!" Børnene røkked tjenstvirge omkring paa Bænkfjælen som Ællinger i et Søj; de vilde alle ha Jakob mellem sig; kun den mindste, en lille pluskjævet Puk paa 3 Aar, saa fra sin Mærkekrog med Hjenfødningens vagtsomme Mistilid op paa ham, Vagabonden, der fyldte Stuen med en sea tvanlig Støj og dufted saa underligt af Hav og Fjernhed. — Grøden bares ind paa et stort hvidt Fad med et korsdannet Smørhul i Midten; ogsaa i den stræede Kanel stod der fire hellige Kors, et til hvert Verdenshjørne. Børnene strakte Hals og dingled utaalmodigt med Træskoene under Bænken; Jakob kneb dem i Pluskjæverne og tvang dem til Latter ved sine Abestregere; gamle Villads tog Sæde i Bænkstolen! Anne Margrethe gik hen og tørte i Pebernødderne paa den hede Bilægger, ordned lidt ved de sorte og hvide Perler i sin afdøde Husbonds Ligkrans, der hang over Bordenden og glinsed saa alvorfuld over Aaretrængen. „Saa i Jesu Navn, Villads, vil du saa læs te æ Burd!" sa Anne Margrethe og satte sig med et Suk under Husbonds Ligkrans. Villads lagde sin Hue bag sig, bøjed det skaldede Hoved og læste den tunge Bøn, der altid gaar foran Bondens Julegrød; Børnene sad som Siid paa en Snor; Svenskeren havde trukket sig ind i sit Skjæg; hans Haar drypped ved Ørerne; liden lyste fra de svære Revner i Bilæggeren, Luften var mættet af Luit fra de omrørte Pebernødder. Villads læste, ind mellem Ordene hørte man Musene raste i Maltkyngen over ens Hoved; et Møl kom frem af Krogen ved Spisekammerdøren, slog med en skarp Lyd sit tæbelige Hoved mod Loftsbjælken og hørtes nu først igjen, da den kom frem i den øverste Vinduesruade, gennem hvilken man saa Maanen lyse paa den tunge Sten i Brøndvippen og derfra langt bort over sneede Moser og Hedemarker. „Gud spis vore Sjæle i Himmerig, Amen!" slutted Gamlingen, mens det klodsede

Møl gik paa Hovedet i Mælkefadet. Det mindste af Børnene slog Træskeene larmende mod hinanden under Bænken og saa raadvild fra Mølet hen til Moderen; men ingen anden vovede at bryde Tavsheden; de rolige Aandedrag jog med Emmet fra den ventende Grød, Tællelyset skjæred dunkelt i de brede Negle paa Oldingens Fingre, da han langsomt skilte de tunge Hænder over Bordskiven, hvorpaa de smaa tilegnede sig Skeen med et Svup. Grøden skred langsomt sin Undergang i Møde; end ikke de hellige Kors blev skaanede. Skeerne klirred først rodt Fadranden, saa mod de Smaas hvide Tænder. Mælkdryppene paa Bordpladen satte smaa overbevisende Punktummer efter Resultatet. Jakob var ikke noget betydeligt som Grødeder; han sad og stak sig til Fadet under Børnenes Albuer og krydsed hjem med Ladningen, naar Farvandet var sikrest. Svenske-Jakob havde flere Historier end Gryn i Munden, og han fægted ivrigt med Skeen, mens han fortalte om sine Oplevelser i „æ Vejsten“, om Livet mellem Havgasterne, om Svir, om Slagsmaal, om Skibe, der stranded, om Liv, der freistes eller sank.

Tjenestekarlen sad med Armen paa Bordet og tog Grød ind, mens han fulgte Svenskeren med de opmærksomste Øjne; naar den lille glade Strik fortalte noget rigtig spændende, lod Knæsen Grøden ligge paa Tungen i nogen Tid, mens han saa op med en pludselig forskrækket Mine, som Studen, der standser i Drøvtygningen, naar det lyner.

„I Aar skal jeg komme til Sverrige!“ raabte Jakob med eet og løfted sin Ske bedyrende mod Loftet. „Jo, jo; I skal faa det at se!“ gjentog han, idet han med Uvilje havde iagttaget et oprækkende Smil paa Anne Margrethes Læber. „Jeg har jo Rejsepengene.“

„Har du da holdt op med at drikke Brændevin?“ spurgte Anne Margrethe og drejed Fadet, saa Smørhullet kom Jakob nærmere.

„Siden November gik ind, har jeg ikke smagt saa meget som en Draabe,“ svared Svenskeren.

„Men den dér da?“ svared Anne Margrethe og peged med Skeen paa Flaskehalsen, der endnu stod frækt lyttende op af Jakobs Ransel paa Væggen.

Svenske-Jakob lo forlegen, rakte Armen ud efter Flasken og sa, mens han gav den til Anne Mar-

grethe: „Det skulde være saadan en lille Juleskjænk til Huset her.“

„Jeg siger saa mange Tak,“ sa Anne Margrethe og tog Flasken til sig. „Naar skal Rejsen saa gaa for sig da?“

„Jeg er allerede paa Vej,“ sa Svenskeren. „Og jeg har nok ikke modig at tigge mig frem heller. Er ikke det god Kongens Mønt?“ — Han tog en Tut Sølvpenge op af Vestelommen og stabled dem smaaende ovenpaa hinanden foran Grødfadet.“

„Jesses endda! Saa mange Penge! Ja, der ser du nu selv, Jakob, hvor velholdende du kunde blive, om du kunde holde lidt igjen med den slemme Brændevin,“ sa Anne Margrethe, der altid havde været Svenskerens moralske Samvittighed.

„Ja, det skal blive en stor Dag for mig og Anna Stina det, naar jeg kommer tilbage til Værmland!“ sa Svenskeren, der nu i mangfoldige Aar havde talt om denne Rejse hjem til sin Ungdomselskede, der sad og ventede ham deroppe mellem Granerne og hvert Efteraar sendte ham et trofast Brev. — Anna Margrethe havde nu i den sidste Snes Aar hørt saa meget om denne Rejse, som aldrig kom i Stand, at hun lod det gaa ind ad et Øre og ud ad det andet. Saadan omkring første November begyndte Svenske-Jakob hvert Aar at spare Penge op og holde sig de lystige Kammerater fra Livet; saaledes kunde han op imod Jul have sammenstablet en Snes Kroner, der for ham var en svindende Sum; i Aar var han usædvanlig hidsig efter at komme af Sted, og han slog sine Kronestykker i Bordpladen og fortalte endeløst om de Velgjerninger, han vilde udøse over Anna Stina og det halve Værmland, naar han først var kommen velbeholden hjem med sine opsparede Kronestykker.

Fadene blev baaret ud; Salmebøgerne lagte i deres Sted; Svenske-Jakobs Skøjte-Tenor, der var skolet i Kroer og Kipper, fejred en Triumf over gamle Villadses sprukne Kakkellovns-Bas. Salmen randt ud, mens Perpendiklen i Klokkassen hakked som en Spætte i den uendelige Tid. Anne Margrethe kom ind med Fokklædet fyldt af nybagte Pebernødder og lagde en fuld Gjevvt foran enhver i Laget. Børnene begyndte straks at lege „effen og ueffen“. Jakob

lod sig højmodigt plyndre for alle sine, mens han lo, saa støvet dryssed ned fra Loftsprækkerne.

Der var bleven et Øjeblik Uvirksomhed i Stuen. Jakob havde stillet sig hen for at betragte et Skilderi, der hang i Halvnerket lige over for den Øytre Ligkrans og fortalte en højromantisk Historie: Et Brudepar vender nok saa fornøjet hjem fra Kirke, men midt paa Gangstien løber de paa Rivalen, der med opspændt Revolver sigter snart paa Brud og snart paa Brudgom. I Billedets Ramme havde Tilfældet anbragt et moderne Visitkort, hvorpaa stod med Snirkler og Sving: „Hjærtelig Tak for Deltagelsen ved vort Bryllup“.

Jakob var knap bleven lærdig med at betragte dette frydefulde Dokument, før Klinkedøren voldsomt blev revet om paa Væggen og et ældre Fruentimmer, skrigende og stakaandet, hopped ind over Tærsklen:

„Aa, Herre Jesses, kom endda og hjælp mig, hvem der kan! Bitte Sidsel drowner! Aa, mæ arme ulykkelige Kvind!“ Det var en omvankende Tiggerske, som havde været ved Døren om Eftermiddagen for at bede om en Almisse. Paa Hjemvejen var hendes lille Datter gaaet hende i Møde; men paa Gangbrædet, der førte over Aaen bag om Gaarden, var Barnet snublet og var styrtet ud i Strømmen sammen med en Bylt af Moderens Almisser. Aaen var dyb paa denne Aarsens Tid, og Fjorden nær! Alt dette kjendte Svenske-Jakob. Han behøved da ikke mange Ord, men løb som en rasende for at frelse Barnets Liv. Men Strømmen havde allerede ført lille Sidsel langt bort, saa Jakob fik en baade lang og kold Svømmetur, under hvilken han flere Steder maatte støde Isflagerne fra sig med Hænderne. Drivvaad og rystende af Spænding og Kulde stod Jakob omstødt paa Aabredden med den lille Tiggertøs i Favnen; til en Begyndelse var lille Sidsel allfor medtaget til at kunne flytte Benene; men Anne Margrethes varme Dynner og gode Julemad bragte snart Barnet til at glemme baade Kulder og Dødsangsten. Børnene stimled omkring hendes Seng og overøste hende med Foræringer af Kringler og Pebevadder, og hendes Mor sad paa Stolen og strikked, kløed sig med Pinden i Tindingen og mente, at bitte Sidsel saagi aldrig havde haft skønnere Juleaften i hendes Levedage.

„Ja vi maa rigtignok love for Jakob der,“ sa Anne

Aakjær VII.

9

Margrethe og vidtde sig om mod Svenskeren, der sad i Aftagtsmandens tørre Tøj paa Bænken. „Han er en Knop, naar det knier!“ — Jakob var bleven saa underlig aandsfraværende. „A tykkes, du sidder saa stille, Jakob. Tænker du bestandig paa Anna Stiva?“

„Aa, ja, ja? Skjönt nu er det nok bedst, at jeg ikke tænker mere denne Gang. Det er alt forbi nu!“

„Hvad er det, du siger, Jakob? Er Rejsen allerede opgivet?“

„Alt er opgivet. Jeg har mistet Pengene!“ Han vendte Lommen i sin vaade Vest: „Væk! Rutschet i Aaen! Ikke een Sysling igjen! Gamle Jakob kan begynde forfra!“ Han forsøgte at smile.

„Hvad er det, du siger,“ raabte man nu fra alle Sider, „har du tabt Pengene i Aaen?“

„Da bliver du os rigtignok en dyr bitte Pige, Sidsel,“ udbød nu Tiggersken, „først drowner du mig to af de vildeste Pølser, og nu har den rare Mand for din Skyld mistet alle sine Penge; hvordan skal du nogen Tid komme til at gøre det godt, din bitte Spirris!“ Sidsel smiled under de vaade Lokker og gjorde et velbehageligt Hop under den varme Dyne.

Svenske-Jakob fik anvist sin Seng under nye Beklagelser.

Ud paa Natten vækkedes Huset af en egen famlende Støjen. Anne Margrethe rev i en Fart en Tændstik og saa Svenske-Jakob staa med stive Øjne og lallende Tunge foran hendes Seng.

„Men Jakob, hvad gaar du og rumsterer efter her midt Nættetider?“

Jakob slingred nærmere og spurgte: „Tror du, at han, Kristus altsaa, der jo fødtes i denne Nat, som skrevet staar, — tror du, Anne Margrethe, at han ogsaa blev født for os, som har en saa djævelsk Drift mod Brændevin? Ja, for nu har jeg drukket igjen. Flasken, jeg skjænked bort i Kvæld, har jeg taget tilbage igjen; ikke een Draabe er sparet! Er jeg saa ikke et elendigt Menneske! Spark mig ud af dit Hus, Anne Margrethe; jeg er uværdig til at bo under dit Tag; jeg har Lus i Skjorten ogsaa!“

„Nej, det er, misyv, Usandhed, du nu kommer med, Jakob; a gav dæ vor Faa'rs Skjort, den var saagi baade tør og ren!“

„Ja, men jeg har taget min egen Fiile-Skjorte paa, det passer sig bedst, som jeg er nu. Og saa Farvel, Anne Margrethe!“

„Snak om en Ting, Jakob! Gaa dog endelig ikke ud i den Kvide og i dette tynde, vaade Tøj. Herregud, te du nu ogsaa skulde miste dine faa Skillinger, som du havde sat al din Lid til — — —“

„Ja, ja!“ sang Landstrygeren, „nu er gamle Jakob fattig og fillet, som han var før! nu er Landevejen det eneste, som kan gi ham Fred! Hils Gamlingen og Børnene — mest den lille under Dynen der!“ han pegte hen mod Tiggertøsen. „Naar jeg atter føler mig værdig dertil, kommer jeg igjen! Gamle Jakob kommer sikkert igjen!“

Døren gled lydløst til efter ham. Saalerne paa hans lasede Sko slog et Par Gange hult imod Stenpikningen, før han svandt i den kolde Julenat.